

Az elektronikus választás lehetőségei és kihívásai, különös tekintettel az e-szavazásra¹

KURUNCZI GÁBOR,² SZEMÁN GYÖRGY ACSÁD³

Ha a választás napját követően megkérdezzük egy választópolgárt, hogy volt-e szavazni, gyakran azt a választ kapjuk, hogy „nem, mivel sok időt vesz igénybe” vagy „voltam, viszont két órát álltam sorba mindössze három percért”. Az imént említett gyakori példákön kívül számos más eshetőséget figyelembe véve a választással kapcsolatban arra a következtetésre jutottunk, hogy a technológia eszközével könnyebbé és gyorsabbá lehetne tenni a választási folyamatot. Ennek hatására egyre inkább előtérbe kerül az elektronikus úton történő voksolás, illetve tágabb értelemben a teljes választási eljárás elektronizálásának az igénye. Ahhoz, hogy egy választás (különösen, ha az elektronikusan történik) gördülékenyen lebonyolítható legyen, megfelelő szavazórendszer szükséges. Tanulmányunkban a fentiek alapján a választási rendszert vizsgáljuk abból a szempontból, hogy a jelenlegi magyar választási eljárásban mely ügymenetek folyhatnak elektronikusan, illetve milyen változtatások lennének még bevezethetők.

Kulcsszavak: választási rendszer, választási eljárás, e-szavazás, szavazási módok

The Opportunities and Challenges of Electronic Elections, with a Special Focus on E-Voting

Whether you ask a voter after election day if they have been to the polls, they will often say “no, it takes a long time” or “I have, but I queued for two hours for only three minutes”. In addition to the common examples just mentioned, considering a number of other eventualities related to voting, we conclude that technology could be used to make the voting process easier and faster. As a result, the need of electronically vote and, more broadly, the electronically electoral process as a whole, is becoming more and more prominent. For an

¹ A cikket támogatta a Nemzeti Közszerológáti Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Választás és Képviselet Kutatóműhelye.

² Egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog és Államtudományi Kar; egyetemi adjunktus, Nemzeti Közszerológáti Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, e-mail: kurunczi.gabor@jak.ppke.hu

³ Egyetemi hallgató, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, e-mail: acsadszeman@gmail.com

election (especially when conducted electronically) to run smoothly, an appropriate voting system is necessary. In our study, we will examine the electoral system from the point of view of the above, which processes in the current Hungarian electoral procedure can be conducted electronically and which changes could be introduced.

Keywords: electoral system, election procedure, e-voting, voting methods

Bevezetés

A választójog a mai modern demokratikus jogállam egyik nélkülözhetetlen eleme, amely nélkül szinte elképzelhetetlen lenne, hogy a nép a hatalomgyakorlásba való beleszólási jogát szabályozott környezetben, megfelelő módon gyakorolhassa. A technikai fejlődés előrehaladtával és a digitalizáció egyre szélesebb körű elterjedésével az elektronikus módszer a szavazásban is utat tör magának, azonban vannak falak, illetve akadályok, amelyek áttörésére nem biztos, hogy készen áll a világ.

Ehhez a kérdéskörhöz tartozik annak elemzése is, hogy a választópolgárok hogyan tudják szavazatukat leadni. Ennek több módja is lehetséges (elsősorban a személyes voksolás, de ide sorolható a levélben voksolás is),⁴ az utóbbi időben azonban (a technikai fejlődés és a digitalizáció okán) egyre inkább előtérbe került az elektronikus úton való voksolás, illetve tágabb értelemben a teljes választási eljárás elektronizálásának igénye. A téma aktualitását több, a közelmúltban lezajlott választás és annak eseményei is igazolják. Így például a brazil választás, ahol Jair Bolsonaro elnök évek óta lobbizik az országban 20 éve gördülékenyen működő elektronikus választási rendszer ellen, amit Donald Trump volt amerikai elnökhöz hasonlóan a választás hitelességének megkérdőjelezésére használ, ez pedig a választás után súlyos zavargásokhoz vezetett.⁵

A Covid-19-járvány egyik „pozitív” fejleménye egyértelműen a választással kapcsolatos: a választási szervek ugyanis egyre több országban nyitnak az online tér felé, ahogy ezt Magyarország is megtette, és részletes szabályokat fektetett le a Nemzeti Választási Bizottság online ülésének lehetőségéről.⁶ Véleményünk szerint ez az irány meghatározóvá fog válni számos európai uniós országban a következő években, és ennek hatására nem tartjuk lehetetlennek, hogy a választási folyamatot (beleértve a szavazást) digitalizálják, csakúgy mint például Észtországban.

Amennyiben a választási rendszer eleget tesz az átláthatóság kritériumának, és ezáltal a választói bizalom is növelhető, a választások lebonyolítása és a szavazatok számlálása jelentősen könnyebb lenne, emellett sokkal magasabb részvételi arányt lehetne elérni. Mindezek alapján joggal tehető fel a kérdés: vajon megvalósulhat-e

⁴ Lásd bővebben KURUNCZI 2020: 96–106.

⁵ KOVÁCS 2022.

⁶ KURUNCZI–TÉGLÁSI 2022: 35–45.

az online térben szavazás hazánkban? Erre a kérdésre a válasz még rendkívül nyitott, tanulmányunkban azonban mégis ezt keressük.

Az elektronikus választás és lehetőségei

A választási eljárás feltérképezéséhez nem elegendő teljesen a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény (Ve.) ismerete, hanem azt is fontos megérteni, hogy milyen elvek és irányok szellemében született meg a választási eljárás magyarországi szabályozása. Legalapvetőbb kiindulópont a demokratikus legitimitáció, amelynek dichotómiája abból ered, hogy a közhatalmi jogosítványokkal csakis azon szerv rendelkezhet, amelynek működése és létezése visszavezethető a választópolgároktól kapott felhatalmazásra, másrésztől azonban magának a közhatalomnak is rendelkeznie kell vele.⁷

A rendszer akkor működik megfelelően, ha a választásokon minél többen részt vesznek, és ez a részvétel a társadalmi rétegek különféle arányának megfelelő. Erre azért van szükség, mert ha egy demokráciában a nép nagyobb számban képviselteti magát a döntéshozó szerv megválasztásában, jobban bízhat abban, hogy az érdekeit megfelelő módon fogják képviselni.⁸ Ez a képviselői alkotmányos képviselő, amely biztosítja, hogy a nép a hatalmát ne személyesen, hanem közvetett módon, képviselői szervek útján gyakorolja.⁹

Az elektronikus választási eljárás feltételei és egy lehetséges formája

Ahhoz, hogy egy államban megvalósuljon a választási eljárásnak vagy egyes részeinek az elektronizálása, hatalmas technikai szinkronizációra van szükség abból a szempontból, hogy a megvalósítandó elektronikus lépés összhangban legyen az adott ország alkotmányával. Ennek az alapja az e-szavazás tárgykörében közvetlen tapasztalattal vagy szaktudással rendelkező kutatóegység létrehozása, amely felhatalmazást kap az eddig már kihirdetett és alkalmazott szabványok felülvizsgálatára, valamint új ajánlások elkészítésére a folyamatosan fejlődő technológiák és a választások terén bekövetkezett új fejlemények fényében.

E tekintetben fontos kiemelni, hogy az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága egy ad hoc szakértői bizottság létrehozása mellett döntött, amelynek feladata, hogy az e-szavazás jogi, működési és technikai szempontjait figyelembe véve ajánlásokat fogalmazzon meg, amelyek a választási technológia legkritikusabb részével, magával az e-szavazással foglalkoznak, továbbá a szavazatok leadásához és megszámlálásához elektronikus eszközök használatát vizsgálják és szabályozzák. Álláspontunk szerint azonban az eddigi létező e-választási rendszerek közül a legkiemelkedőbb áttörést a szakértői bizottság ajánlásai érték el, amelyeket Magyarország is könnyedén imp-

⁷ GÁRDOS-OROSZ-HALÁSZ 2019: 277.

⁸ HALLÓK 2015: 11.

⁹ PETRÉTEI-TILK 2014.

lémentálhat, amennyiben sikerül megfelelő kompromisszumok árán összeegyeztetni a rendszert a magyar eljárási törvényekkel.

A következőkben a CM/Rec(2017)5 és a Rec(2004)11 ajánlásokat alapul véve keressük megoldásokat a választási eljárás egyes részeinek elektronikus kivitelezhetőségére.

Elsőként fontos hangsúlyozni, hogy a választási folyamathoz kapcsolódó működési szabványok közül az értesítésnek kiemelt szerepe van, ugyanis az elektronikus szavazás időtartama nem kezdődhet a választásról vagy a népszavazásról szóló értesítés előtt. Különösen igaz ez a távoli e-szavazás esetében, ahol az időszakot jóval a szavazás megkezdése előtt meg kell határozni és a nyilvánosság elé tární. A választópolgárt a szavazás megkezdése előtt egyértelmű és egyszerű nyelvezeten kell tájékoztatni az elektronikus szavazás megszervezésének módjáról, menetrendjéről, a szavazórendszer megfelelő használatáról és működéséről, valamint azokról a lépésekről, amelyeket a választópolgárnak a részvétel érdekében meg kell tennie. A szavazórendszer összetevőit pedig ellenőrzési és hitelesítési célból nyilvánosságra kell hozni.¹⁰

Emellett annak is jelentősége van, hogy a választói névjegyzéket rendszeresen frissíteni kell. Ehhez kapcsolódóan a választópolgárnak képesnek kell lennie arra, hogy legalább a névjegyzékben róla tárolt adatokat ellenőrizhesse és helyesbítést kérjen. Abban az esetben pedig, ha a választói regisztráció időtartama és a szavazási időszak között átfedés van, gondoskodni kell a megfelelő választói hitelesítésről.¹¹

A vizsgált ajánlás szerint megfontolandó az online jelöltállítás bevezetésének lehetősége. Ebben az elektronikusan előállított és hozzáférhetővé tett jelöltlistát más módon is nyilvánosan hozzáférhetővé kell tenni. Ehhez kapcsolódóan azonban a választói névjegyzék és a jelöltlisták hitelességét, elérhetőségét és sértetlenségét meg kell őrizni. Magánál a szavazásnál különösen fontos – amennyiben a szavazóhelyiségek nyitvatartása mellett zajlik az elektronikus távszavazás –, hogy a rendszert úgy alakítsák ki, hogy megakadályozza egy választópolgár többszöri szavazását. Az elektronikus távszavazás ugyanis bármely szavazóhelyiség nyitásánál korábban is megkezdődhet és befejeződhet. Fontos, hogy az elektronikus távszavazás nem folytatható a szavazóhelyiségekben meghatározott szavazási időszak lejárta után. Minden e-szavazási csatorna esetében támogatási és útmutatási rendszert kell létrehozni a szavazási eljárásokkal kapcsolatban, amelyek a választópolgár rendelkezésére állnak. Távoli e-szavazás esetén az ilyen megállapodásokat más, széles körben hozzáférhető kommunikációs csatornán keresztül is elérhetővé kell tenni. További fontos szempont, hogy az elektronikus szavazórendszernek kerülnie kell a választópolgár választását befolyásoló egyéb üzenetek megjelenítését. Távoli elektronikus szavazórendszerrel való szavazás előtt a választópolgárok figyelmét kifejezetten fel kell hívni arra, hogy az e-választás által elektronikus úton előterjesztett döntésük valódi választás. Tesztek esetén pedig a résztvevők figyelmét kifejezetten fel kell hívni arra a tényre, hogy nem vesznek részt valódi választáson, és – ha a tesztek a választások időpontjában

¹⁰ CM/Rec(2017)5 33. pont.

¹¹ CM/Rec(2017)5 42. pont.

folytatják – egyidejűleg fel kell hívni figyelmüket a szavazás leadására is az erre a célra rendelkezésre álló csatornákon keresztül.

Lényeges garanciális szempont az ajánlás szerint, hogy a választó által a szavazáshoz használt vizuális, hangalapú vagy tapintható kijelzőről a szavazat annak leadása után azonnal eltűnik. Ha a szavazóhelyiségben a választópolgár rendelkezésére bocsátják az elektronikus szavazás papíralapú igazolását, azt másnak nem mutathatja meg, és az igazolást a szavazóhelyiségen kívülre nem viheti.¹²

A szavazat elektronikus, nem papíralapú leadásának egy, már bevált formája a brazil speciális választási használatra szánt mikroszámítógép, amely kicsi, könnyű, energiafüggetlen és biztonsági jellemzőkkel is rendelkezik. Két terminál alkotja az elektronikus szavazóurnát: a szavazóhelyiség, ahol a választó azonosítja magát és szavazásra jogosult, valamint a választói terminál, ahol a szavazatot számszerűen regisztrálják. Ha a szavazás során bármilyen probléma adódik az elektronikus urnával, annak elhárítására készenléti eljárásokat alkalmaznak. Az urnaelőkészítési szakaszban, a rako-dási és lezárási tárgyaláson néhányan erre készülnek, ezek a készenléti urnák. Ezeket az urnákat a szavazás során meghibásodott urnák pótlására használják. Cserekor a *flash kártya* és a *szavazólemez* a hibás urnából ebbe az urnába kerül, így a már regisztrált szavazatok átkerülnek a lezárt és szekcióurnává váló vészurnába. Ha azonban működési hiba lép fel, lezár a szavazás. A biztonság kérdése ebben az esetben releváns. A különböző típusú és célú biztonsági eszközökön keresztül különböző korlátok jönnek létre, amelyek együttesen nem teszik lehetővé a rendszer megsértését, ugyanakkor a rendszer elleni támadások dominóeffektust okoznak, és az elektronikus szavazógép összeomlik, lehetetlenné téve az érvényes eredmények generálását.¹³

A szavazat elektronikus leadásának van egy másik lehetősége, amelyet egy kanadai önkormányzati választáson is alkalmaztak. Ez az úgynevezett *Intelivote* rendszer, egy szolgáltató cég találmánya, amely e-demokrácia-megoldásokat kínál a kormányoknak, politikai pártoknak, szakszervezeteknek, egyesületeknek olyan események lebonyolítására, amelyek a tagok biztonságos részvételét igénylik. Ennek a kimondottan innovatív rendszernek a legfontosabb tulajdonságai abból adódnak, hogy rendkívül biztonságos és megbízható megoldást kínál, ami biztosítja a szavazók anonimitását és a szavazás titkosságát.¹⁴

A választási eljárás menetét tanulmányozva érdemes megvizsgálni a Rec(2004)11 Európa Tanács Miniszterbizottság ajánlását is. Eszerint az eredmény megállapítása a következő fontos állomás. Az elektronikus szavazórendszer csak az elektronikus urna lezárását követően teszi lehetővé bármely szavazási lehetőségre leadott szavazatok számának nyilvánosságra hozatalát. Az e-szavazó rendszernek meg kell akadályoznia a szándékosan kiválasztott alegységeken belül leadott szavazatokra vonatkozó mindazon információk feldolgozását, amelyek feltárhatják az egyes

¹² Brazíliában 2019 augusztusában fogadták el a 135/2019. számú alkotmánymódosítási javaslatot, amely ehhez hasonló szabályozást vezetett be.

¹³ Lásd: <https://international.tse.jus.br/en/electronic-ballot-box/security>

¹⁴ Lásd: www.intelivote.com/overview

választópolgárok választásait. A szavazatok összeszámlálásához szükséges dekódolást a szavazási időszak lezárását követően a lehető leghamarabb el kell végezni. Az illetékes választási hatóság képviselői részt vehetnek a szavazatszámolásban, és minden megfigyelő megfigyelheti azt. Az elektronikus szavazatok számlálási folyamatáról nyilvántartást kell vezetni, amely tartalmazza a számlálás kezdetére és végére, valamint az abban részt vevő személyekre vonatkozó információkat. A szavazatok sértetlenségét érintő szabálytalanság esetén az érintett szavazatokat ekként kell rögzíteni.¹⁵

Az elektronikus választási rendszerekkel szemben támasztott további fontos követelmény, hogy azoknak auditálhatónak kell lenniük. A brazil urnák például több auditeszközzel is rendelkeznek,¹⁶ amelyek képesek igazolni, hogy a berendezés megfelelően funkcionál, hiteles és korábban auditált szoftverrel működik, valamint a működéséről és a leadott szavazatokról korrekt és auditálható nyilvántartást vezet.

Végül meg kell említenünk a megbízhatóság és a biztonság kritériumait is, amelyek tekintetében átfogó megoldásra van szükség, amelynek szuperálásáért a választást lebonyolító szerv tartozik felelősséggel. Ennek feladatkörébe kell hogy tartozzon az elektronikus szavazórendszer valódi és megfelelő működéséről való meggyőződés, az összes releváns szoftver frissített verzióinak és javításainak rendszeres telepítése, a szavazatok titkosítása és megőrzése, valamint a választói névjegyzék és jelöltlisták hitelességének megőrzése, továbbá az adatvédelemre vonatkozó rendelkezések tiszteletben tartása.

Az észt i-szavazás

A kérdés vizsgálata során elengedhetetlen áttekinteni Észtország példáját, ahol már régóta működik az e-szavazás intézménye.

Észtországban számos célkitűzés ösztönözte az internetes szavazás bevezetését: az egyik a közszféra hatékonyságának növelése volt a digitális információs és kommunikációs technológiák felhasználásával, a másik pedig a felhasználóbarátság és a hatékonyság elérése. Ez utóbbi szorosan összefügg azzal a ténnyel, hogy a választásokat vonzóbbá kellett tenni a fiatalok számára, és javítaniuk kellett a fogyatékkal élők és a külföldön élő észtek hozzáférését.¹⁷ Azonban az i-szavazás is nyilvánvalóan szigorú szabályokhoz kötött. Az elektronikus szavazás a választási hét hétfőjén kezdődik és szombat este ér véget. A szavazói alkalmazást az online szavazás megkezdése előtt teszik közzé a választási weboldalon. A folyamat véghezviteléhez internet-hozzáféréssel rendelkező számítógépre és egy leolvasható személyi igazolványra van szükség. A folyamat a következőképpen alakul:

- a választópolgár a személyi igazolványával azonosítja magát (az igazolványt a kártyaolvasóba teszi);
- megnyitja az i-szavazás oldalát (www.valimised.ee);

¹⁵ Rec(2004)11 53–58.

¹⁶ Lásd: <https://international.tse.jus.br/en/electronic-ballot-box/auditability>

¹⁷ GOOS–KORTHAGEN 2020: 273–291.

- letölti és futtatja a szavazói jelentkezést;
- azonosítja magát a PIN1 kód megadásával;
- megvizsgálja a jelöltlistát és meghozza a döntését, hogy kire teszi a voksát;
- a PIN2 kód segítségével megerősíti a választását;
- visszajelzést kap arról, hogy elfogadták a szavazást.

A választás elvei körébe tartozik Észországban, hogy szükség esetén a választási héten, szombat estig megváltoztathatja a szavazatát, akár online is, azonban ha a választópolgár online és papíralapúan is leadott egy szavazatot, akkor az utóbbit fogják figyelembe venni.

A személyazonosító igazolványon alapuló e-szolgáltatásokat az ész állampolgárok szinte mindennap használják. Ezáltal megnyílik a lehetőség egy modern digitális államban a gördülékeny e-szavazás lehetőségére. A szavazási rendszer minden alkalommal alaposan frissül a legújabb ismereteket és technológiai megoldásokat szem előtt tartva, ezáltal a választópolgár bízhat abban, hogy a szavazata eléri a kiválasztott jelöltet.¹⁸ Garanciát jelent az adatvédelem tekintetében az is, hogy a szavazatszámolás előtt az Elektronikus Szavazás Választási Bizottsága elkülöníti a szavazók személyes adatait az elektronikus szavazatoktól, és az Nemzeti Választási Bizottság nyitja fel az elektronikus szavazatokat szavazatnyitó kóddal.¹⁹

Az e-szavazás kérdéséről

Az előző pontban tárgyalt ész modell számos ország gyakorlatát befolyásolta. Amennyiben létezik ugyanis egy európai demokratikus állam, amelyben működik az alapjoggyakorlás az online térben, akkor valószínűleg másutt is megvalósulhat. Az e-szavazás alapjogi megítélése és hazánkban való bevezetésének a lehetősége mellett tárgyaljuk az e-szavazás előnyeit, hátrányait és nehézségeit is.

Az e-szavazás meghatározása

A választásokhoz kapcsolódó, újonnan megjelenő mérföldkő az elektronikus szavazás, amely a szavazatok leadását és megszámlálását magában foglaló elektronikus módszereken alapul. A fogalma a legáltalánosabban a következőképpen határozható meg: ha a szavazási folyamatokban infokommunikációs technológiákat (rendszereket, eszközöket, hálózatokat) használunk, *e-szavazásról* beszélünk.²⁰ A technicizálódnak köszönhetően azt figyelhetjük meg, hogy egyre több országban alkalmazzák az elektronikus rendszereket, illetve eszközöket. Ezt a tényt jól tükrözi az Európa Tanács 11/2004-es ajánlása *az elektronikus szavazási jogi, működési és technikai szabályairól* is.

¹⁸ Lásd: www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/

¹⁹ HALLÓK 2018: 138.

²⁰ CSERNY–NEMESLAKI 2015: 238.

Az elektronikus szavazás a választási alapelvek tükrében

Az elektronikus szavazás számos tekintetben eltér a többi szavazási módtól, így az alkalmazására és az ehhez kapcsolódó szabályozására alaposan fel kell készülni. Bevezetésének vizsgálatakor szem előtt kell tartani azt a tényt, hogy a szavazás folyamatában az informatika is megjelenik, azonban a *demokratikus választási elveknek*, eljárási szabályoknak érvényesülniük kell, csakúgy mint a hagyományosabb módszereknek.

Először is alapvető alkotmányos választójogi követelményként említhető meg, hogy a szavazónak tisztában kell lennie azzal, hogy használhatja ezt a módot. Semmiféle megkülönböztetést sem lehet tenni aközött, hogy mely választópolgárok élhetnek ezzel a lehetőséggel, tehát például ugyanazt a lehetőséget kell biztosítani a fogyatékkal élők számára is. Ebből kifolyólag a távoli elektronikus szavazás könnyebbséget is jelenthet azon személyeknek, akik mozgáskorlátozottságuk miatt nehezen képesek alkalmazkodni a hagyományos szavazási módokhoz, valamint ezáltal külső segítség igénybevétele nélkül is le tudnák adni a szavazataikat. Ha pedig nem biztosítható mindenki számára, akkor alternatív megoldásként kell kezelni a többi szavazási móddal egyetemben, választhatóan.²¹

Az *egyenlőség* kérdéskörét vizsgálva a legfontosabb, hogy egy szavazó csak egy érvényes szavazatot adhasson le. Ennek a biztosításához megfelelő és csakis az adminisztrátor számára elérhető adatbázis-kezelő program szükséges, hogy véletlenül se lehessen a választási csalás eszközához folyamodni.

A választás *szabadságának* a kritériuma jelen esetben akkor jelenik meg a legradikálisabban, amikor a választópolgár szavazáskor kinyilvánítja a választási akaratát mindenféle külső befolyástól, illetve kényszertől mentesen. Ez szorosan összefügg a titkosság intézményével, mivel a külső befolyástól mentesség jól belegondolva úgy érhető el a legbiztosabban, ha más nem tud a döntésről. Így megállapítható, hogy a szavazás titkossága a választási szabadság *conditio sine qua nonjának* tekinthető.²²

Eljárási biztosítékként kell tárgyalni az *átláthatóságot*, az *igazolhatóságot*, az *el-számoltathatóságot*, valamint a *megbízhatóságot* és a *biztonságot*. *Átláthatóság* kapcsán a tagállamoknak mindent el kell követniük annak érdekében, hogy a szavazók megismerhessék a rendszert, bízzanak az e-szavazásban. Az *igazolhatóság* és az *el-számoltathatóság* körében a választási hatóságoknak létre kell hozniuk egy független testületet, amely megerősíti, hogy a rendszer hibátlanul működik. A *megbízhatóság* és a *biztonság* követelményeit is az államnak kell biztosítania, mégpedig oly módon, hogy a csalás vagy a rendszerbe való jogtalan beavatkozás lehetőségét ki lehessen küszöbölni.

²¹ HALLÓK 2015: 312.

²² LONCKE–DUMORTIER 2004: 62.

Az e-szavazás előnyei, hátrányai és nehézségei

Ha egy ország a választópolgárai számára lehetővé teszi, hogy interneten keresztül szavazhassanak, az nemcsak azzal az előnnyel jár, hogy a választó bárholnan leadhatja a szavazatát, ahol van internetes hozzáférés, hanem határozottan hozzáférhetőbbé és egyszerűbbé teszi a voksolást szinte az összes választói csoport számára, legyen az külföldön tartózkodó, vagy olyan személy, aki a hagyományos voksolás lehetőségétől eserne fogyatékosága, mozgásban való korlátozottsága, kora vagy betegsége miatt.

Nem hanyagolhatók el az anyagi szempontok sem, hiszen az elektronikus szavazás által csökkenthető a választás lebonyolításának költségei, és az eljárás papírmentesen történhet.²³ Előnyként említhető meg továbbá, hogy a választópolgárnak ki sem kell mozdulnia az otthonából, valamint az otthonról szavazó választópolgár időt és költséget is megtakarít azzal, hogy nem kell sorban állnia és a szavazás leadására kijelölt urnához befáradnia. Az online szavazás a részvételi arány növelése mellett előmozdítja nemcsak az internet, de még a modern információs technológiai eszközök használatát is, rábírva ezzel a szavazásra jogosult, passzívabbnak bizonyuló fiatal állampolgárokat alapjoguk gyakorlására. Az e-szavazást tesztelő kormányok úgy vélik, hogy éppen az IT-eszközök alkalmazása révén érhetik el azt, hogy a választásokon való részvétel, illetve a politika iránti érdeklődés szempontjából rendszerint passzívabbnak bizonyuló fiatalokat is rábírják a szavazásra.²⁴

A demokrácia mint a választási lehetőség forrása lehetőséget kínál a választópolgárok számára, hogy ne kizárólag a jelöltek, pártok közül válasszanak, hanem azt is megválaszthassák, hogy a szavazatukat hagyományos, papíralapú módszerekkel vagy elektronikus úton adják le. Végül előnyként hozható fel, hogy e-szavazás esetén elvileg nem fordulhat elő az, hogy a szavazat valamilyen okból kifolyólag érvénytelen lesz, hiszen egyértelmű és elvéthetetlen lehetőséget kínál a választópolgároknak, továbbá kiküszöböli mindazokat az emberi hibákat is, amelyek a papíralapú szavazás adminisztrációja során keletkezhetnek. Az imént említett gondolatmenet az írástudatlanság és a nehezen olvasható kézírás problémakörét oldaná meg pár egyszerű gombnak a lenyomásával.

Az elektronikus szavazással foglalkozó tanulmányokat vizsgálva az ellenérvek szempontjából kétféle kategóriát lehet megállapítani: a *biztonságtechnológiai* problémákkal foglalatосkodó csoportot, valamint a *társadalmi-választói* problémákkal kapcsolatos csoportot.²⁵

Az utóbb említett ellenérvek csoportját a választópolgárok bizalmatlanságával érdemes kezdeni. Gyakran hangoztatott ellenvetés az online szavazási procedúrával szemben, hogy nem lehet teljes mértékben felügyelni, belelátni az ügymenet egészébe, ugyanis nincs garancia arra, hogy a végeredmény a leadott szavazatokból adódik össze, nem pedig valamilyen külső beavatkozás, csalás alapján. Ebből adódóan

²³ KELEMEN et al. 2022: 98.

²⁴ BOROVITZ 2004: 53–57.

²⁵ G. KARÁCSONY 2013.

bevezetését vagy átmeneti időre, egyfajta alternatívaként célszerű igénybe vehetővé tenni a választópolgárok számára, vagy a hagyományos szavazási módok mellett párhuzamosan kell rá lehetőséget biztosítani.

Mivel az egész rendszer alapja az online internetes tér, mindez anyagi szempontból nehézséget jelenthet azon társadalmi csoportok számára, akiknek nincs megfelelő digitális eszközük vagy internetes hozzáférésük. Az e-szavazásból valószínűsíthető, hogy a digitális szakadék miatt a szavazás elektronikus változatától ódzkodók (idősebbek, technofóbok), vagy a digitális írástudással nem rendelkezők kimaradnak.²⁶ A bizalomhoz kapcsolódóan fontos megemlíteni, hogy a már jól bevált, hagyományos papíralapú rendszertől eltérően egy új eszközzel teljesíthető módszert kell megszokniuk a választópolgároknak, amelytől valószínűleg idegenkedni fognak az internetszkeptizmus jelenség hatására. Emellett fontos megemlíteni a befolyásolási lehetőséget, hiszen az otthon szavazó választópolgárok esetében nem lehet száz százalékosan megállapítani, hogy az otthonában a szülői, baráti, illetőleg rokonai vagy akár cégeknél a munkahelyi presszió nagy szerepet játszik-e, ami megakadályozza a választópolgárt abban, hogy szabadon és befolyástól mentesen döntsön szavazatáról. Az e-voksolás ellenzői gyakorta hivatkoznak hátrányként a szavazás rituális örömeinek az elmaradására. Számos választópolgár hatalmas eseményként éli meg, hogy a szürke hétköznapokból kiszakadva, illő öltözetben jelenik meg a szavazóhelyeken, a helyi képviselőjelöltek előtt tiszteletüket teszik, és a szavazatok kimenetelét az este folyamán közösen figyelik.

A biztonságtechnológiai csoportban felsorakoztatott ellenérvék közül elsőként célszerű foglalkozni az azonosítást és az anonimitást érintő informatikai megoldások kritikáival. Kiindulópontként elengedhetetlen tisztázni, hogy az elektronikus szavazáshoz sokkal nagyobb biztonsági tér szükséges, mint például egy online vásárláshoz. A biztonsági oldalról felmerülhet a biometrikus azonosítás (arcfelismerő, ujjlenyomat-azonosító) alkalmazásának a lehetősége, azonban ezzel sérülne az anonimitás, amely a választás egyik releváns követelménye, ugyanis aszerint kell azonosítani a szavazó állampolgárokat, hogy mindenki csak egyszer adhassa le a voksát, és a folyamat során mindez ne legyen összekapcsolható a leadott szavazattal. Megoldás lehetne, ha egy ember személyazonosságának a megállapításához kétlépcsős rendszert alkalmaznánk. Az első lépcsőfok a hitelesítés lenne, amikor arról kell meggyőződni, hogy a vizsgált személy valóban létezik, illetve rendelkezik azon jogosultságokkal (például választójoggal), amelyek miatt a személyazonosítását ellenőrzik. A második lépcső pedig az azonosítás lenne, amely során a választópolgárt azon szempontból teszik vizsgálat tárgyává, hogy valóban azonos azzal a személlyel, akinek állítja magát.²⁷ A hitelesítés a választói névjegyzékkel való összevetés útján egyszerűen elvégezhető, az azonosítási folyamat körül viszont adódhatnak problémák.

A soron következő technikai ellenérv a rendszer működésének a megfelelő ellenőrizhetősége. A kiélezett politikai helyzetnek köszönhetően az elektronikus ügymenet

²⁶ BOROVITZ 2004: 55.

²⁷ MASON 2004: 164–170.

során konvencionális tényként szerepelnek a hackertámadások. Az elektronikus választási rendszerekbe vagy a nyilvántartásokat és az eredményeket tartalmazó oldalakba való illegális behatolás alapjaiban rengetheti meg az egész demokratikusnak vélt rendszert. Ezenkívül számos más e-választási próbálkozást sokkal szokványosabb problémák törtek meg, mint például a rossz hálózat, a rendszer lassúsága, lefagyása vagy a területiális áramszünet. A szavazási eljárás nyilvános ellenőrzésének jó módszere lehet, ha a felhasznált szoftverek forráskódját nyilvánosságra hozzák, és így bárki áttekintheti és véleményezheti azokat.²⁸

Alkalmazható-e az e-szavazás Magyarországon

A fentiek alapján a legfontosabb kérdés az, hogy az elektronikus szavazás Magyarországon bevezethető lenne-e. Mint minden technikai újításra, erre is akkor lehet kielégítő választ adni, ha a módszert már kipróbálták, és ezáltal a megfelelő konklúziók levonhatók. Bevezetése a papíralapú szavazás mellett fokozatosan ajánlott, mivel egyrészt úrrá kell lenni a jelöltek, pártok és választók bizalmatlanságán, nemcsak egymással, de a rendszerrel szemben is. Mindezzel szoros kapcsolatot ápol az elektronikus szavazási hajlandóság, amely azt jelenti, hogy a választópolgárok egy választás során mennyire lennének hajlandók a tradicionális, jelenleg is használatos szavazási mód helyett az elektronikus választani.²⁹

E körben érdemes megjegyezni, hogy Észtországon kívül csak néhány ország próbálkozott több-kevesebb sikerrel az online szavazással:

- Norvégiában³⁰ először 10 helyi önkormányzatban alkalmazták az online szavazást. 2011-ben kísérleti projekt keretében, majd a 2013-as parlamenti választásokon 12 településen volt rá lehetőség.
- Egy másik európai országként Svájc³¹ is kísérletezett online szavazással: a 2013. március 3-i népszavazáson online lehetett szavazni 11 kantonban. Érdemes azonban megjegyezni, hogy három kanton (Genf, Neuchâtel és Zürich) már próbálkozott ezzel 2001 és 2005 között. Genf és Neuchâtel 2019-től továbbra is használja az online szavazást.
- Végül fontos kiemelni egy Európán kívüli példát, ugyanis Kanadában az önkormányzati választásokon online lehet szavazni.³² 2017-ben azonban a kanadai kormány megerősítette, hogy nem tervezik az országos szintű online szavazás bevezetését.

²⁸ SZÉP 2004: 80.

²⁹ POWELL et al. 2012: 361–372.

³⁰ Lásd: www.regjeringen.no/en/the-government/previous-governments/historiske-artikler/offices/prime-minister-since-1814/jens-stoltenberg/id549862/

³¹ Lásd: www.ch.ch/en/demokratie/voting-online/

³² BAXTER 2018.

Hasonló módszerek működnek Indiában, ahol a szavazók csak elektronikus szavazógépen keresztül szavazhatnak a választókerületekben.³³ Igaz, hogy ez a módszer segít a szavazatok összeszámlálásában, de nem tekinthető valódi elektronikus szavazásnak.

Az e-szavazás alkalmazása Magyarországon többször felvetődött, a leginkább helytálló elképzelés szerint a külföldön távollevők csoportjának tették volna lehetővé. Az Alkotmánybíróság a 185/2010. (X. 28.) AB határozatában ezzel kapcsolatban ki mondta, hogy az SMS-ben leadott szavazat önmagában nem sérti a szavazás titkoságát. Hozzátette emellett azt is a testület, hogy nem alkotmánymódosításra, hanem az SMS-ben való szavazás alkotmányos követelményeinek a megteremtésére lenne szükség. Ez a gondolatmenet alkalmazható lenne az internetes szavazás lehetőségére is, hiszen a biztonsági PIN-kódok megküldésével egy okoseszközzel is ugyanezen lépések tehetők meg, annyi különbséggel, hogy nem mobilhálózatról, hanem internetes hálózatról beszélünk. Hátrányként említhető azonban a biztonságos azonosítás kérdése, ami a jelenlegi technika alapján úgy tűnik, hogy nem ellenőrzött környezetben nem megoldható. Ezzel szemben példaként említhető a postai levél útján való szavazás, hiszen itt sem található megfelelő garancia, amely a szavazatot ténylegesen postára adó személy és a választásra jogosult azonosságát biztosítja.³⁴

Összességében megállapítható tehát, hogy az elektronikus szavazás Magyarországon működőképes lehetne, azonban nem a teljes digitális, internetes formában. A távoli, tényleges azonosítási folyamatot az ellenőrzést végző testület hiányában azonban jelenleg nehezen tudnánk elképzelni. A szavazóhelyiségekben, szavazógéppel megvalósuló szavazás azonban álláspontunk szerint abszolút bevezethető lenne, hiszen az minden választójogi alapelvnek eleget tesz, és nemcsak a több százezer tonna fölösleges papírt, borítékot és nyomtatópatront lehetne megkímélni, de a szavazatszámolás szempontjából is sokkal eredményesebb lehetne.

Lehetséges irányok

Az elektronikus szavazás tekintetében látható tehát, hogy több kísérlet zajlik a választási eljárás részben vagy egészben való elektronizálására. Jelentős probléma egyelőre azonban a társadalmi és szakmai egyeztetés hiánya az államhatalom részéről. Ezekre megoldást kínálhatna egy úgynevezett „pilot” modellkísérlet,³⁵ amely feltárná, hogy az elméleti ismeretek által létrehozott kísérleti terv miként működne a valóságban.

A modell ugyanis nem azonos a valósággal, viszont a valóságot egyszerűsíti és a cél elérése érdekében a valósághoz hasonlóan kell viselkednie. E modellkísérletre ideális választás lehetne például egy helyi önkormányzati választás, amely során alkotmányos és technikai szempontból is vizsgálható lenne az e-szavazás és annak hatásai. Fontos megjegyezni, hogy a gyakorlatban a pilotmódszer egy főpróbával egyenértékű, nem pedig próbaválasztás. Valós próbálkozások a gyakorlatban azonban bebi-

³³ BBC 2019.

³⁴ HALLÓK 2015: 342.

³⁵ VARGA 2013: 244.

zonyították – például USA-elnökválasztás, kanadai helyközi választás vagy a brazil elnökválasztás –, hogy a megfelelő technikai adottságok és a választási szabályok betartása ellenére bizonyos társadalmi csoportokban az e-szavazás bizalmatlanságot és ellenszenvet válthat ki. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a választópolgár rendelkezik meggyőződésekkel, világnézeti elemekkel, politikai preferenciákkal, így tisztán objektív, teljesen elfogulatlan választ senki sem tud adni arra a kérdésre, hogy bevezethető-e most a teljes körű e-szavazás.

Álláspontunk szerint azonban, figyelembe véve a korábban ismertetett ajánlásokat és azon államok választási rendszerét, amelyekben már előkerült az e-szavazás intézménye, Magyarországon is működhetne az elektronikus választási rendszer, feltéve, ha a tanulmányunkban bemutatott szempontokat alapul véve kezdenének neki egy megfelelően kivitelezhető, optimális rendszer kidolgozásának.

Irodalomjegyzék

- BAXTER, Mary (2018): How E-voting is Taking Over Ontario Municipal Elections. *TVO*, 2018. október 4. Online: www.tv.org/article/how-e-voting-is-taking-over-ontario-municipal-elections
- BBC (2019): *India election 2019: Concern over 'toothless' poll guidelines*. 2019. április 15. Online: www.bbc.com/news/world-asia-india-47906440
- BOROVITZ Tamás (2004): Elektronikus szavazás – messze még az út vége. *Híradástechnika*, 59(4), 53–57. Online: <https://docplayer.hu/31163-Elektronikus-szavazas-messze-meg-az-ut-vege.html>
- CM/Rec(2017)5 ajánlás a Miniszteri Bizottságtól a tagállamokhoz az e-szavazás szabványairól
- CSENYI Ákos – NEMESLAKI András (2015): Az e-szavazás lehetőségei és korlátai Magyarországon. In CSENYI Ákos (szerk.): *Választási dilemmák Tanulmányok az új választási eljárási törvény novumai és első megmérettetése tárgyában*. Budapest: Nemzeti Köszolgálati Egyetem, 237–262.
- G. KARÁCSONY Gergely (2013): Az elektronikus szavazási eljárás egyes kérdései. In SZOBOSZLAI-KISS Katalin – DELI Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*. Győr: Universitas-Győr Nonprofit Kft., 174–182.
- GÁRDOS-OROSZ Fruzsina – HALÁSZ Iván (2019): *Bevezetés az alkotmányjogba*. Budapest: Dialóg Campus.
- GOOS, Kerstin – KORTHAGEN, Iris (2020): Binding Decision-Making. In HENNEN, Leonhard et al. (szerk.): *European E-Democracy in Practice*. Cham: Springer, 273–291. Online: https://doi.org/10.1007/978-3-030-27184-8_11
- HALLÓK Tamás (2015): *Választási részvétel és alkotmányjog*. Budapest: HVG-ORAC.
- HALLÓK Tamás (2018): A távollévők szavazásának módjai az EU-államok parlamenti választásain. In CSENYI Ákos (szerk.): *A választási rendszerek egyes intézményei az uniós országokban*. Budapest: HVG ORAC, 118–175.
- KELEMEN Ida et al. (2022): *Infokörkép 2022*. Budapest: Országgyűlés Hivatala.
- KOVÁCS Ferenc (2022): Jair Bolsonaro a Luiz Inácio Lula da Silva elleni vereségét megelőzően gyakran kételkedett a választás tisztaságában. *Index*, 2022. november 10. Online: <https://index.hu/kulfold/2022/11/10/jair-bolsonaro-lula-da-silva-brazilia-valasztas-csalas/>
- KURUNCZI Gábor (2020): *Az egyre általánosabb választójog kihívásai – Az általános és egyenlő választójog elvének elemzése a magyar szabályozás tükrében*. Budapest: Pázmány Press.

- KURUNCZI Gábor – TÉGLÁSI András (2022): A választási szervek online ülésezésének megoldásai és kihívásai. *Acta Humana*, 10(4), 35–45. Online: <https://doi.org/10.32566/ah.2022.4.3>
- LONCKE, Mieke – DUMORTIER, Jos (2004): Online Voting: A Legal Perspective. *International Review of Law, Computers & Technology*, 18(1), 59–79. Online: <https://doi.org/10.1080/13600860410001674742>
- MASON, Stephen (2004): Validating Identity for the Electronic Environment. *Computer Law & Security Review*, 20(3), 164–170. Online: [https://doi.org/10.1016/S0267-3649\(04\)00031-7](https://doi.org/10.1016/S0267-3649(04)00031-7)
- PETRÉTEI József – TILK Péter (2014): *Magyarország alkotmányjogának alapjai*. Pécs: Kodifikátor Alapítvány.
- POWELL, Anne et al. (2012): E-voting Intent: A Comparison of Young and Elderly Voters. *Government Information Quarterly*, 29(3), 361–372. Online: <https://doi.org/10.1016/j.giq.2012.01.003>
- Rec(2004)11 Európa Tanács Miniszterbizottság ajánlása a tagállamokhoz az e-szavazás jogi, működési és technikai szabványairól
- SZÉP Jenő (2004): Elektronikus szavazás. *Magyar Közigazgatás*, 54(2), 79–90.
- VARGA Zs. András (2013): A közigazgatási modellkísérletek korlátai. In GERENCSÉR Balázs (szerk): *Modellkísérletek a közigazgatás fejlesztésében. Az ún. „pilot projektek” határai elméletben és gyakorlatban*. Budapest: Pázmány Press, 243–267.